

El present segons Gramsci

L'intel·lectual i polític italià Antonio Gramsci és encara avui un referent per a l'esquerra per molts aspectes d'actualitat. El professor Francesc Roca ho ha comprovat amb un dels experts en el pensament de Gramsci, Jordi Solé Tura, al qual ha plantejat diverses qüestions de principi del segle XXI per ser analitzades des de l'òptica del polític italià.

FRANCESC ROCA: Una de les coses sobre les quals més va escriure Gramsci és de l'escola. Aquí la reforma va començar l'any 1990, s'ha anat aplicant a poc a poc i ha significat un canvi molt fort. D'un espai de formació d'elits ha passat a ser un espai per a tothom fins als setze anys.

JORDI SOLÉ TURA: No sé què diria Gramsci però m'imagino que estaria a favor d'aquest tipus d'escola. Va ser un dels seus temes essencials, segurament per la seva situació personal, que s'ho va haver de fer tot en una Itàlia on l'escolarització no era com ara. Crec que seria favorable a la màxima extensió de l'educació. Ara, sobre la forma en què s'està fent, no sé quin seria el seu punt de vista, però tinc la impressió que seria un gran defensor de l'escola, perquè ell de fet era un pedagog. I estic convençut que seria un gran defensor del multiculturalisme, ja que tenia una visió molt global de les coses, i no era gens dogmàtic. Estic segur que voldria una escola on la gent vestís com volgués.

F. ROCA: Hi ha un altre fenomen molt recent que són els cercadors d'Internet, com Google, que d'una manera mig lenta mig ràpida està canviant la nostra informació, la nostra manera d'accedir a dades, conceptes i temes. Gramsci s'hi hauria interessat?

J. SOLÉ TURA: Jo crec que s'hi hagués llançat. Tenia un interès extraordinari per tot el que passava arreu del món, era un home que llegia de tot, fins les novel·les de duro, i per tant estic segur que seria un inter-

nauta per aprendre coses. El problema és que es va moure en un espai molt reduït: Itàlia i la Rússia bolxevic, i després es va passar molts anys a la presó.

F. ROCA: Hi ha un altre fenomen que és la televisió, dia i nit, sense parar.

J. SOLÉ TURA: M'imagino que Gramsci hagués experimentat dues coses contradictòries. D'una banda li hagués semblat que això era un pas molt endavant en la comunicació i formació de la gent, però immediatament després s'hagués al·larmat i hagués trobat que també era un magnífic instrument de liquidació dels nous valors que ell defensava, perquè una part importantíssima de la televisió actual és pura brossa. Com això d'*Operación Triunfo*, el fet que provoqués tanta gent i que els guanyadors fossin rebuts com herois és una cosa que segons com et posa una mica inquiet, ja que a partir d'aquí es poden manipular altres coses i si la gent hi entra no sap ben bé on va a parar.

F. ROCA: Hitler sense ràdio és inimaginable, no hagués pogut entrar amb aquella força a totes les llars dels alemanys.

J. SOLÉ TURA: Com en Mussolini. De totes maneres, en Gramsci, com que estava a la presó, aquest fenomen no sé si el va acabar de percebre totalment. Si ho hagués vist, s'hagués al·larmat.

F. ROCA: Una altra qüestió és l'enorme expansió de la música. Fins fa uns anys el que hi havia era uns discs que havies de posar en una gramola, o si no, anaves a un concert. Però en els

Antonio Gramsci (Ales, Sardenya 1891 - Roma 1937)

Antonio Gramsci ha estat un dels polítics i teòrics marxistes més influents en el comunisme, especialment d'Europa occidental, on se'l considera un dels pares de l'eurocomunisme. Les seves anàlisis i les seves reflexions van girar al voltant de multitud de temes: de l'òpera a la religió, passant pels mitjans de comunicació o l'educació, i també, sens dubte, per la seva manca de dogmatisme i la seva crítica a Stalin. D'ell han escampat paraules que són conceptes com *hegemonia*, *intel·lectual orgànic* o *bloc històric*, que buscaven millorar certs aspectes del marxisme, i que havien nascut fruit de l'observació constant del present i el passat, i de l'anàlisi dels elements recollits.

Gramsci va néixer en una família pobre i nombrosa a l'illa de Sardenya. Les males condicions de vida de la seva infantesa van fer que sempre fos una persona malaltissa i, fins i tot, va desenvolupar una malformació a l'esquena.

Ja a l'escola elemental va destacar com una ment privilegiada, tot i que això no li va permetre seguir una escolarització normal i va haver de treballar per dur diners a casa. Aquestes dificultats en l'educació, tot i la seva evident capacitat, van fer que aquest fos un dels temes de capçalera de Gramsci.

Pogué tornar a les aules a Càller, on estudià secundària i compartí habitació amb el seu germà gran, Genaro, el qual l'influï decisivament per interessar-se per les idees socialistes. Abans, però, de denunciar les males condicions dels obrers italians, va començar denunciant les injustícies que patien els pagesos sards pels quals defensava la independència de l'illa.

El 1911 va aconseguir una beca per anar a la Universitat de Torí, on estudià lingüística, humanitats, ciències socials i desenvolupà la seva activitat política en el si del Partit Socialista Italià (PSI). També va començar a destacar com a periodista, especialment en les seves

Antonio Gramsci creia fermament en un periodisme militant, i així va actuar des de diaris com *Avanti!*.

columnes de política i crítica teatral al diari *Avanti!*. En aquesta faceta, l'any 1919 va fundar la revista *L'Ordine Nuovo*, que anys després es va convertir en diari i que va ser fonamental per dinamitzar els anomenats consells de fàbrica; i també l'any 1924 va crear el diari *L'Unità*, el qual va ser òrgan del Partit Comunista Italià (PCI). Aquest fou el seu partit des que el 1921 les dues branques del PSI es van enfrontar i separar al congrés de Liorno. Benedetto Croce, que s'havia enfortit a Milà, va guanyar un Gramsci que des de Torí no va aconseguir fer majoritari el seu corrent. Poc després, Gramsci, alarmat per l'efervescència de les idees de Mussolini, va marxar a Rússia, on va fer de delegat italià de la Internacional Comunista. Durant el poc més d'un any d'experiència soviètica Gramsci va conèixer la violinista i comunista Julia Schucht (1896-1980), amb qui es va casar i va tenir dos fills, un dels quals encara viu a Moscou.

Gramsci va tornar a Itàlia i l'any 1924 va ser escollit per ocupar un escó al Parlament italià, en ple auge del feixisme. Dos anys després el van detenir i el 1928 el van condemnar a vint anys de presó. Des d'aleshores va viure un moment molt productiu intel·lectualment, ja que va escriure la major part de les seves idees i reflexions, però alhora el seu empresonament va aguditzar la seva condició malaltissa, fins que el 27 d'abril del 1937 va morir d'una hemorràgia cerebral en un hospital penitenciari de Roma.

Durant aquesta època de reclusió forçada Gramsci va tenir en la seva cunyada, Tatiana, la persona amb qui més reflexions va intercanviar, i que li duia roba, llibres i medicines a la cel·la. De fet, ella va ser qui va aconseguir treure de la presó les notes i cartes de Gramsci i les va enviar a Moscou per balisa diplomàtica. Aquells textos, però, no van veure la llum de manera completa i ordenada fins al 1947.

Un dels conceptes que més fortuna van fer de l'ideari gramscian va ser el d'*hegemonia*. De manera simplificada, és el "sentit comú" amb denominació d'origen en els grups dominants. És el consens que aconsegueixen imposar els grups dominants en una societat i amb el qual mantenen el control i convencen també la classe treballadora. D'aquí n'extreu una de les principals crítiques al marxisme, de qui diu que s'equivoca si es pensa que amb la pobresa n'hi ha prou perquè les masses s'aixequin i es revolucionin. Gramsci també creia que una "hegemonia" es podia canviar per una altra "hegemonia", però que per això els treballadors havien d'establir aliances amb altres grups per construir la pròpia "hegemonia", i per tant renunciava a la dictadura del proletariat. Això, segons Gramsci, era possible fer-ho en el marc de les democràcies liberals.

Oriol Cortacans

JORDI PLAY

Solé Tura: "Ara, l'element bàsic del PP és fer un estat molt centralitzat. Vol convertir les autonomies en macroprovíncies."

últims deu o vint anys la música s'ha estès pertot arreu. També la música en directe. Això, a un senyor com Gramsci, que parlava d'òpera, és probable que li hagués interessat.

J. SOLÉ TURA: Segur, el que passa és que partint de les circumstàncies en què va viure i sobretot els últims anys que va estar a la presó, li hagués costat entendre el canvi musical. Ell parla d'òpera perquè és la gran mestressa de la música, però no sé si va tenir capacitat de saber què passava a Alemanya i com l'òpera de Wagner era transformada per Hitler en una música profeixista. I això suposo que l'hagués alarmat. D'altra banda, i encara que li hagués interessat moltíssim un fenomen com el de la música actual, no crec que hi estigués a favor, ja que aquesta música té la virtut que es pot expandir per-

tot arreu però té el defecte que pot ser de qualitat pèssima. I Gramsci era molt refinat per aquestes coses.

F. ROCA: Un altre fenomen actual i en creixement és el fetixisme de les marques, aquesta passió pel *logo*. En contrast amb això, en el cas farmacèutic, hi ha l'aparició dels genèrics, i no sé si Gramsci no hagués procurat de fer genèrics de cotxes, de neveres o pantalons.

J. SOLÉ TURA: Tinc la impressió que a ell no li hagués interessat massa aquest tema. Ara, que li hagués interessat el fenomen, doncs sí. Sobretot hagués estat preocupat en veure fins a quin punt aquestes marques omplen un mercat específic, s'estén pertot arreu i esdevenen gairebé mundials.

F. ROCA: I sobre el pes creixent que han anat tenint les caixes d'estalvis enfront dels bancs? Les caixes han anat avançant, especialment a Catalunya i al País Valencià, i han acabat fent un tipus de servei que els bancs no feien...

J. SOLÉ TURA: No sé què hagués fet Gramsci, però en la seva època les caixes tenien molta solvència. Ara la distinció entre caixes i bancs és difícil, les caixes són bancs, però mantenen una imatge de seguretat i proximitat. No sé com ho hagués analitzat Gramsci, però ho hagués fet en aquestes línies. Suposo que voldria controlar la situació perquè no se li escapessin els diners a Xangai o Nova York.

F. ROCA: El fenomen de la conquesta de la nit i el fet que les nits s'omplin de llum i activitat és un canvi important. El canvi de l'estructura de la setmana

té transcendència en la vida quotidiana, però no sé si culturalment i políticament vol dir alguna cosa.

J. SOLÉ TURA: Sí que vol dir coses, vol dir tenir un lloc propi per als joves. Tot això del *botellón* no només fa que es trobin en llocs comuns sinó que ells hi aportin alguna cosa. I poden estar hores i hores drets parlant, i en general no és un moviment que fa por. Per tant, vol dir que és un moviment pacífic, en què la joventut es desfà de la família i es retroba ella mateixa. Els problemes que poden venir d'aquí són el soroll o la brutícia i és on Gramsci hagués entrat.

F. ROCA: Gramsci es va trobar amb una presència catòlica molt forta. Aquí la presència també és forta, fins fa relativament poc. Ara hi ha una certa crisi, sense tornar a la crema de convents. No sé a què respon aquest fenomen, però segur que, a Gramsci, li hauria enganxat.

J. SOLÉ TURA: Home, Gramsci tenia unes posicions molt clares sobre això. Tingues en compte que a Itàlia l'Església és un estat i que amb això s'hi havia d'anar molt en compte. Aquí, el que està passant, i suposo que Gramsci si s'ho mirés aniria per aquest camí, és que es comencen a passar els comptes amb una Església que estava molt vinculada al franquisme i que després va aconseguir una certa impunitat. Per exemple, quan es va fer la Constitució, es va escriure que cap religió té caràcter estatal, és a dir, que Espanya és laica. Però en canvi apareix el nom de l'Església catòlica, de qui diu que estarem en bona relació. Això vol dir que en aquell moment l'Església encara tenia força de pressió per figurar a la

"A l'Església, molt vinculada al franquisme i amb molta impunitat, ara comencen a passar-li comptes"

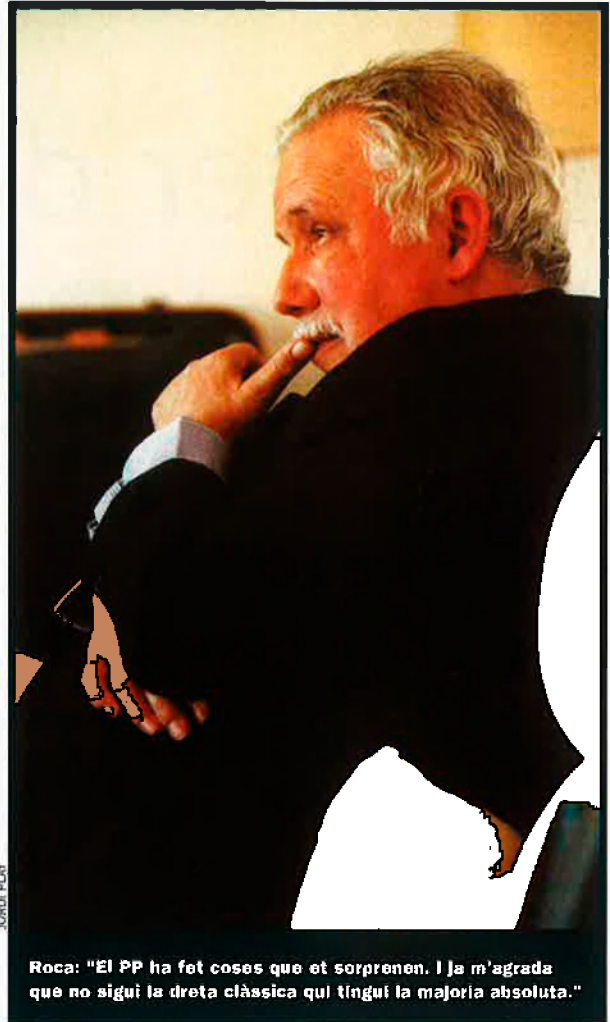
Constitució. I ara què passa?, que les noves generacions en passen bastant i l'Església està molt tancada en si mateixa, però alhora dins de l'Església en aquests moments hi ha una crisi de direcció. La gent vol fer un canvi, el problema és que no sé cap on volen anar. Si és per agafar més poder, malament rai. Depenent d'això hagués estat un tema molt interessant per a un investigador com Gramsci, i hagués estat en una línia de dir-los que siguin el que vulguin però que no ens empipin massa, que ens deixin estar tranquils. I que els acords que es facin no siguin parcials. Perquè aquí ens hem trobat amb el següent, quan es fa la Constitució, surt el nom però no té caràcter estatal. Mentre estem fent això, el govern de Suárez pacta secretament amb el Vaticà per fer el Concordat, i ens trobem que es vota i s'aprova la Constitució i aleshores es dissolen les Corts. I mentre hi ha les Corts dissoltes, es firma el Concordat, de manera que ens col·loquen el Concordat aquell en un moment que no hi havia poder. Quan després es van fer les eleccions hi va haver mals humors, però l'Església ja estava situada. I ara encara està treient el Concordat, per exemple, quan aquests de Valladolid li demanen que ensenyi els comptes pel cas Gescartera, ell diu que no els ensenya perquè el Concordat li ho permet. Va ser una jugada d'aquelles que dius: que cabrons que sou! Doncs imagina't això per a Gramsci, amb aquell estil que tenia, que no era mai un estil cridaner.

F. ROCA: Què diria Gramsci del PP, perquè el PP no és la dreta clàssica.

“Suposo que avui Gramsci intentaria unificar l'esquerra italiana, però li costaria moltíssim”

Han fet coses que et sorprenen. I, de fet, ja m'agrada que no sigui la dreta clàssica qui tingui la majoria absoluta. És un fenomen estrany. I el Berlusconi encara és més complicat.

J. SOLÉ TURA: Jo crec que per al PP en aquest moment el seu element bàsic és fer un estat molt centralitzat. És un nou centralisme i alhora vol convertir les autonomies en macroprovíncies. Se'ls dóna determinades possibilitats d'acció, però alhora no se'ls dóna cap capacitat de govern. Per exemple, la baralla que tenim al Senat des de fa anys és perquè no continuï sent el que és, que representa les províncies. I, en canvi, les autonomies no tenen cap lloc on poder-se posar d'acord ni poder intervenir en la governabilitat general del país. I no hi ha manera, això sí que ho tenen clar. A partir d'aquí han fet una acció de convertir l'estat en una espècie de zona on es barreja l'estat com a instrument públic i els grans instruments privats, com els bancs i les comunicacions. I pensen anar així a la UE, la qual cosa ens crearà problemes considerables, sobretot respecte a les autonomies. Tenim 17 governs amb 17 parlaments, però no tenen cap lloc on se'ls pugui veure i per tant no poden anar realment a la UE a dir què són. Quan jo era ministre de Cultura tenia aquesta obsessió, sempre que teníem reunió de ministres de Cultura, jo demanava que vingués amb mi algú que representés les autonomies. I no ho vaig aconseguir mai, normalment els bascos i Convergència eren els que posaven problemes per venir amb mi. Ara que la cosa està més

Roca: "El PP ha fet coses que et sorprenen. I ja m'agrada que no sigui la dreta clàssica qui tingui la majoria absoluta."

consolidada seria el moment de fer-ho, però amb el PP no pot ser.

F. ROCA: Com veuria Gramsci l'esquerra italiana i Itàlia avui?

J. SOLÉ TURA: Tindria molta feina. Jo crec que la capacitat d'anàlisi que tenia li aniria bé. Suposo que intentaria unificar l'esquerra italiana, però li costaria moltíssim. Em sembla que estaria molt emprenyat, perquè s'estan fent unes tonteries... L'esquerra italiana deixar el poder en mans de Berlusconi... Déu n'hi do. Que no siguin capaços de parar això! Tinc la sensació que l'esquerra i el centreesquerra baixa a tot arreu i la dreta torna a treure el nas. A Itàlia i una mica a tot arreu d'Europa. Si Jospin guanya, la cosa encara s'aguantarà, però no n'estic segur. Hi ha hagut uns alts i baixos des de la Segona Guerra Mundial considerables.